

Elogi del candidat
pronunciat pel Dr. Lluís Navarro

Rector Magnífic,
Secretari general de la Universitat,
Autoritats civils i acadèmiques,
Col·legues,
Estudiants,
Senyores i senyors,

Quan la meua Universitat va acordar la concessió del títol de doctor honoris causa al senyor Josep Maria Recasens i Comes, se'm preguntà si en la cerimònia de concessió acceptaria fer de padrí; figura —la del padrí— preceptiva en aquests solemnes actes acadèmics, les arrels i protocols dels quals puen, des de segles enrere, en la història de les universitats europees. La meua resposta no tan sols va ser afirmativa, sinó que, vaig afegir, l'encàrrec seria per a mi un honor i una satisfacció. Un honor, en considerar la gran labor d'investigació i estudi del senyor Recasens. I una satisfacció, per l'amistat que ens uneix des de fa ja diverses dècades.

Abans de conèixer-lo personalment, sabia de les seves publicacions. Per això, quan es van restaurar els estudis universitaris a Tarragona, ara fa quaranta anys, el vaig voler saludar al seu lloc de treball, a la gerència del Club Gimnàstic, sobre el qual Josep Maria Recasens, l'any 1961, havia publicat ja la seva història entre 1886 i 1961: tres quarts de segle d'una entitat més que centenària.

D'aquesta manera vam iniciar la nostra amistat i les nostres xerrades sobre història i històries. Sempre, des del principi, vaig apreciar en ell l'entusiasme pel coneixement del passat i l'estima per a la seva ciutat, Tarragona, on va néixer el 19 de març del 1918, ara farà 93 anys.

A Tarragona va cursar el batxillerat, a l'antic Institut Martí Franquès de la Rambla Vella, centre del qual també escrigué la història amb la col·laboració de José Sánchez Real. Estudi editat el 1969 pel mateix Institut, en ocasió de la celebració dels seus primers cent vint anys.

Però quan Josep Maria Recasens hauria hagut de continuar els seus estudis universitaris, tal com ho va fer el seu germà Daniel a la Facultat de Medicina de Barcelona, la Guerra Civil espanyola li féu canviar els llibres per les armes i el campus universitari, pel camp d'una guerra incivil. Després, la postguerra, difícil i dura, li va tancar qualsevol possibilitat de cursar una carrera universitària.

No obstant això, no tot va ser descoratjador. Va conèixer Teresa Vives, amb qui va contraure matrimoni el 1953. Després van néixer el Daniel i la Roser, i tots dos cursaren llurs carreres a la nostra Universitat. Daniel actualment és catedràtic de la Universitat Autònoma de Barcelona, a la Facultat de Filologia, i la Roser és secretària provincial de l'Institut Nacional de la Seguretat Social. En la solemnitat de l'acte d'avui, no puc, però, deixar de tenir un record cap a la Teresa Vives: de caràcter amable, somrient; d'apreciar la seva gran vàlua de persona intel·ligent i prudent, lluny de protagonismes vans, tant en la llar com exercint de primera dama de la nostra ciutat.

Malgrat la postguerra, el Josep Maria va superar les circumstàncies adverses i va reprendre la seva formació a partir de les lectures que feia; preferentment, de textos que eren fruit d'una nova historiografia. La vella història, la dels vencedors, la de llistes dinàstiques, la d'herois que s'entrecreuen amb els mites, deixava pas a nous factors històrics. Aquell ressorgiment historiogràfic es consolidaria especialment en el període d'entreguerres. No es tractava pas de negar els treballs realitzats fins aleshores, sinó que, en realitat, s'estaven obrint noves vies d'investigació que acabarien per alleugerir les càrregues d'un passat històric interpretat, a vegades, de manera irreal.

D'aquesta forma van aparèixer uns altres protagonistes. Es va quantificar la població i se'n qualificà el nombre; des d'aleshores tots els individus passaven a

formar part de la història i no tan sols les elits privilegiades. Es va estudiar com s'alimentaven, els mitjans de producció i els instruments dels quals es van valer per formar una societat. A cada una d'aquestes transformacions les anomenaren revolucions: la demogràfica, l'agrària, la financera, la tècnica, etc., i a la suma de totes elles, la revolució industrial, la que transformaria el món.

A manera de símbol, aquell corrent de la història, basat en principis de llibertat, es canalitzà a través d'una revista nova, els *Annals d'Història Econòmica i Social*, que van fundar Marc Bloch i Lucien Febvre, i d'on sorgí l'escola dels *Annales*. Altres aportacions s'hi van afegir i van enriquir aquelles activitats d'investigació i estudi. I és així com va emergir una història més real, extensa i humana.

Aquells anys van ser, veritablement, un món en ebullició; van ser una mica com un univers autodidacte, de ruptura, fruit de resultats personals o de treballs d'alguns professors en seminaris universitaris. Les seves aportacions s'estengueren per Europa i, al cap i a la fi, també van arribar a Catalunya. Especialment aquestes van ser les lectures de Josep Maria Recasens les que, en essència, van formar el futur historiador.

I no sempre va ser fàcil per als investigadors europeus. Mentre germinaven i es consolidaven aquests nous corrents històrics, al mateix temps, un altre concepte d'història s'imposava amb duresa. Pretenia legalitzar, des d'un passat irreal i mític, un ordre nou basat en el privilegi d'una ètnia i, amb això, justificar un futur espantós. Marc Bloch en va ser víctima: va morir tràgicament el 1944 en la França ocupada.

També a Espanya s'hagueren de suportar excessos. Jaume Vicens Vives, un dels introductors d'aquells nous estudis d'Història —després vindrien les importants aportacions de Pierre Vilar—, en acabar la Guerra Civil va ser sotmès a un tribunal repressiu i apartat de l'ensenyament. Anys més tard pogué retornar a la Universitat i va crear escola. Un bon nombre d'historiadors també seguiren les lliçons i directrius, ja publicades, del mestre gironí, del qui acabem de commemorar el centenari del seu naixement i els cinquanta anys de la seva mort.

En els treballs de Josep Maria Recasens hi distingim aquelles influències fructíferes i l'eficàcia dels seus mètodes. Els temes escollits per Recasens per a les seves investigacions corresponen a aquella visió àmplia de la història. Els seus nombrosos articles en són bona prova.

Enumerar-los seria ara una tasca àrdua, però, tot i així, sí que hauria d'aproximar-me als continguts: els orígens de Tarragona, el poder senyorial, la propietat feudal i els seus rendiments, l'Església com a estament i les rendes monacals.

I els grans temes: sobre població (el recompte de la població en l'edat moderna, la població de la ciutat de Tarragona al segle XVII o durant la guerra de la Independència), les epidèmies com a factor negatiu al creixement de la població a començament del segle XIX i la immigració.

La importància de les ciutats: la seva evolució des de l'edat mitjana a Tarragona, el dinamisme urbanista creador de la capital moderna, les institucions municipals (del Consell Municipal a l'Ajuntament borbònic), les finances i la hisenda municipals, i la generació que va preparar la gran expansió de Tarragona en la segona meitat del XIX.

De la qüestió essencial de l'aigua: la problemàtica al segle XVII, el proveïment, diverses experiències i solucions a través dels temps, tant a Tarragona com a d'altres localitats del Camp.

Sobre la propietat: al segle XVII, els lloguers en unes dates crítiques (1808 i 1811), aportacions a la topografia urbana, l'expansió en diferents indrets del Corregiment.

I, naturalment, l'economia: el comerç tarragoní a la fi del segle XVI, famílies de comerciants i marins, l'activitat dels mercaders i l'aspecte del petit comerç.

També la importància del port de Tarragona: la influència en el desenvolupament de la ciutat, la seva història a mitjan segle XVII i en el darrer terç del segle XVIII, i la pesca i els pescadors.

Les vies de comunicació: la carretera de Valls i Tarragona a començament del segle XIX, les reparacions al pont sobre el Francolí i, els hostals al final del segle XVIII.

La funesta realitat de la guerra: el col·lapse sofert arran de la guerra dels Segadors, els allotjaments militars i la inseguretat a la mar per la presència corsària.

La societat en l'edat moderna: la burgesia urbana, els esdeveniments polítics i el moviment obrer en començar el darrer terç del segle XIX. I en els seus articles no hi falta la visió d'aquells que ens visitaven: Tarragona vista pels viatgers estrangers dels segles XVI i XVII.

Podríem tornar-hi, i estendre'ns més sobre els continguts específics, les seves aportacions rellevants, construïdes des d'una metodologia renovada, però la durada apropiada d'aquesta mena d'actes ho fa impossible. I, a més, quan hom espera la relació d'altres publicacions.

Arribats en aquest punt, crec apropiat retornar, per uns instants, a la ja esmentada escola dels *Annales*. En acabar la Segona Guerra Mundial el 1945, Fernand Braudel es fa càrrec dels *Annales*. A mitjan segle passat publica *El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II*, nova i arriscada investigació en aquell moment, però obra rigorosa i amena que va marcar una fita a partir de la qual alguns historiadors es decidiren a seguir l'exemple. Braudel analitza àmpliament la terra, les planures mediterrànies i la gent que s'estableix en viles, pobles i indrets.

questa obra pionera de l'il·lustre historiador francès s'edita el 1953 i uns anys després es tradueix a Mèxic. El 1963 Josep Maria Recasens publica el seu

Corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII, traduït al castellà per José Sánchez Real

—al qual, ara, en aquesta ocasió, m'agradaria dedicar un emotiu record, a l'historiador i a l'amic.

En la seva investigació, Recasens estudia una plana de la mediterrània, el Camp de Tarragona, amb una capital històrica, emmurallada, en un triangle fèrtil amb les ciutats de Reus i Valls, els mercats i un nombre elevat de viles que s'escampen pel territori al davant d'un mar actiu. És una recerca que tracta des de la qualitat de la terra i els seus límits geogràfics fins a l'estudi dels mitjans de vida, d'una agricultura renovadora amb la vinya i els aiguardents, els tèxtils i les exportacions que acumularan els cabals suficients que han de permetre superar els dèficits alimentaris, la conjuntura política i la societat. I tampoc no hi falten anotacions com la composició del sòl, el valor de la terra, els preus i els salaris. L'autor tanca aquest període d'un quart de segle amb la Guerra Gran contra la França revolucionària. En resum, un estudi del Camp de Tarragona que des de la seva publicació no ha perdut gens d'interès. No és la quantitat de pàgines, constitueix l'estructuració d'un contingut equilibrat des de les causes fins a arribar a les conseqüències en un període clau de la història.

Els anys que s'escolen entre la Guerra Gran i la guerra del Francès contra els exèrcits napoleònics van ser, sens dubte, decisius. A França s'havia subvertit el poder tradicional anquilosat i s'havia establert un nou concepte de govern i de sobirania. Les conseqüències immediates gairebé arribaren arreu d'Europa; després, com una seqüela del període, els pobles europeus van haver de suportar les ambicions de Napoleó. Aquell vertigen de grans transformacions comportà el començament de l'edat contemporània.

Josep Maria Recasens ha valorat com calia aquesta etapa convulsa i canviant de la història. Ha estudiat el desenvolupament dels esdeveniments i les seves conseqüències a Tarragona i al Camp tarragoní. Ja el 1958 va publicar *El Corregimiento de Tarragona y su Junta en la Guerra de la Independencia (1808-1811)*: el corregiment i les invasions franceses, la junta corregimental, una

manera de govern, les seques emissores de moneda i l'aspecte de la capital durant aquells anys tràgics.

El 1965 edità *La Revolución y la Guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*, un extens treball sobre la revolució, la guerra i la ciutat, que estava assolada pels estralls materials del conflicte i per les seves repercussions en la condició humana, amb la moral de la gent minada pels excessos. I l'administració intrusa. El mariscal Suchet, per exemple, a qui vuit anys més tard dedicà una monografia amb notes sobre la seva personalitat, els afrancesats destacats, la pressió fiscal i el sofriment del poble.

Entre la darrera dècada del segle XVIII i la primera part del segle XIX s'extingí, també a causa de les transformacions polítiques, l'anomenat Antic Règim. Això comportà, amb més o menys celeritat, la fi de l'anacrònic sistema senyorial. Josep Maria Recasens també s'ha interessat per aquest tema considerant que la seva desaparició significava, amb alguns parèntesis, l'entrada definitiva en la contemporaneïtat. El tracta en *El senyoriu del Morell*, en què estudia un llarg període que va des del 1173 fins al 1835 i que fou publicat el 1985: els orígens del senyoriu, els senyors, l'explotació del domini i la població del territori jurisdiccional.

Dins els nous corrents interpretatius de la història, la ciutat i la renovació del seu estudi se situen entre els elements més significatius. Les ciutats en l'Antic Règim no eren, essencialment, centres administratius del poder de la Corona; per bé que, en interès mutu, ambdues parts acostumaven arribar a acords. Les ciutats gaudien de gran autonomia, tenien autoritats pròpies, normalment estaven defensades per muralles i havien de valdre's per si mateixes.

La ciutat de Tarragona té en la ploma de Josep Maria Recasens el seu estudiós més reconegut, en amplitud i en profunditat. Les gairebé mil pàgines dels diferents treballs dedicats a Tarragona, sense perdre el rigor històric, respiren l'amor de l'autor per la seva ciutat. Ho exemplifica *La ciutat de Tarragona*, en dos volums, editats en la col·lecció Enciclopèdia Catalunya i publicats un el 1966 i, l'altre, el 1975. El primer volum es refereix als moments inicials, a l'urbs romana,

la romanització des de la plenitud fins a l'ocàs. En el segon volum prossegueix la història de la capital: les etapes visigòtica i àrab, la despoblació i la restauració. Les estructures ciutadanes des del segle XIII fins al segle XV. És el volum del període medieval fins a arribar a l'avantsala de l'edat moderna.

Josep Maria ha estat, per altra banda, un il·lustre i distingit introductor de la seva ciutat. Nou edicions de la seva coneguda *Guia* s'han publicat, entre el 1968 i el 1992; l'última, amb text renovat. Ofereix una doble aproximació: saber què és Tarragona i una visita a l'urbs. Tampoc no hi podien faltar unes línies dedicades a una manifestació popular diferent: els castellers. Es pot consultar en sis idiomes.

Voldria subratllar, dins d'aquests estudis sobre la capital, la seva obra *El municipi i el govern municipal de la ciutat de Tarragona, segles XVI i XVII*. Una extensa investigació en la qual Josep Maria Recasens analitza la societat tarragonina des de l'àmbit municipal, la vida de la ciutat i dels seus habitants. I no hi falten els cerimonials en l'elecció i constitució del govern de la ciutat, el sistema d'insaculació, les mans representatives d'una població que, amb actes com aquests, mantenia algunes de les seves esperances. Aquesta investigació situa Tarragona al costat d'altres ciutats europees estudiades per diversos historiadors.

Hi havia ciutats que de vegades disposaven d'algun dels elements d'un trident eficaç: les companyies comercials, la borsa o llotja i la banca. Tarragona va comptar amb un banc o taula de canvi municipal per controlar l'economia. Recasens emprengué el seu estudi des d'una documentació complicada, que es conserva a l'Arxiu Històric de Tarragona. En va ordenar el contingut mitjançant una prosa històrica que facilita la lectura i la comprensió, com passa, d'altra banda, en tota la seva obra.

Vaig tenir l'honor i la satisfacció de prologar aquesta important obra del senyor Recasens, *La Taula de Canvi i de depòsits de Tarragona i la ciutat del seu temps (1584-1749)*. Una història que abraça més d'un segle i mig de la institució municipal, realitzada amb rigor històric i mètode eficaç. Una història al servei del lector no especialitzat i del coneixedor d'aquests temes. Malgrat les dificultats de

l'elaboració, com correspon a qualsevol investigació d'aquesta naturalesa, l'autor entrellaça la història de la banca, el sistema monetari i la tècnica comptable de l'entitat financera municipal dins els paràmetres que s'aplicaven en l'Antic Règim.

La taula de canvi neix en un moment òptim de la ciutat, amb les garanties dels béns municipals i, paradoxalment, desapareix quan a Tarragona i al Camp tarragoní hi començava el desenvolupament de la segona meitat del segle XVIII. Desapareix esgotada, sobretot, per les despeses militars anteriors. La llarga agonia de la taula de canvi tarragonina, en paraules de l'autor, s'aprecia ja en els balanços de la darrereria del segle XVII. Curiosament el seu darrer balanç és de la mateixa època en què comerciants i joiers de la *city* londinenca, seguint una tendència europea, s'unien per crear el cèlebre Banc d'Anglaterra. Recórrer al segrest dels béns particulars fou el lamentable final de la taula de canvi tarragonina. Una investigació imprescindible fruit de l'extensa i fructífera experiència del senyor Recasens.

Una prova de la maduresa formativa de Recasens és la seva obra *La fundació de Tarragona a la historiografia*, publicada el 2007. És una anàlisi i una crítica de la historiografia referent a la fundació de la ciutat, una relació dels testimoniatges que l'han precedit en la seva investigació. Les notícies de la Tarragona preromana, la de les èpoques posteriors fins a la historiografia científica de la darrera etapa, de la qual —jo afegeixo— el senyor Recasens és un il·lustre representant.

Recasens ha estat profeta a la seva terra. Per les investigacions li han estat concedits, entre d'altres, el premis següents: la Segona i la Vuitena Medalla Antonio Agustí de la Diputació de Tarragona; el Sisè i el Setè *Premi Cronista Josep Maria Pujol*, de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, i el *Premi d'Investigació del Tarragonès* del Consell Comarcal del Tarragonès.

A banda de la seva personalitat com a historiador, Tarragona va elegir Josep Maria Recasens primer alcalde democràtic. La seva ciutat el va nomenar fill predilecte, i se li féu un homenatge públic que es va recollir en un volum editat

per Manel Güell i Salvador Rovira, on, entre altres treballs, es pot consultar el de Jaume Massó, el que es refereix a les publicacions del senyor Recasens, i també l'article d'Anton Jordà sobre les aportacions històriques anteriors a l'obra de Josep Maria Recasens en la historiografia tarragonina, i la relació que hi té.

D'altra banda, crec que he de fer esment de l'activitat de Josep Maria Recasens en la vida cultural: ja des dels seus dies d'estudiant de batxillerat va participar en un cicle de conferències, l'any 1935, a l'Ateneu de Tarragona i va col·laborar amb articles a la premsa sobre els orígens de la ciutat. La seva darrera aportació va ser el 20 de març de 1936, mesos abans d'aquella data fatídica. Cito aquests exemples com a prova de les seves aficions i somnis en els anys de joventut.

La seva activitat en la vida cultural de la seva ciutat i en la del Camp de Tarragona en els darrers anys ha estat extensa. Anotem-ne algunes: les col·laboracions a la revista *Serra d'Or*; com a secretari de la Societat Arqueològica Tarraconense, ha prologat i presentat diversos llibres i ha col·laborat en la introducció de publicacions. Ha participat en debats sobre l'ordenació territorial de Catalunya i en congressos, com a secretari del Tarragonès en el Congrés de Cultura Catalana; o bé el seu discurs en la cloenda del XVII Congrés Internacional d'Arqueologia Clàssica, a Berlín al juliol de 1998. També com a col·laborador de l'antic Departament d'Història Moderna de la nostra Facultat, ha participat en col·loquis sobre població i agricultura i ha intervingut en la assignatura Història de les Institucions Modernes explicant el règim municipal.

L'avui nonagenari senyor Recasens no ha abandonat les seves activitats d'historiador. Estudia la història de l'aigua a la ciutat de Tarragona. Hi ha una publicació sobre el tema editada per l'Empresa Aigües de Tarragona en la qual van participar professors de la Universitat i va comptar també amb la col·laboració de Josep Maria Recasens. En el cas que acabo d'esmentar, el senyor Recasens, sense oblidar els començaments històrics del fet, analitza la problemàtica de l'aigua als nostres dies. I parlar de l'aigua i Tarragona equival, pràcticament, a referir-se a una espècie d'història global. Si miréssim la ciutat a

vista d'ocell veuríem una urbs com apuntalada per dues menes d'eixos externs, els dos històrics aqüeductes que els separen més d'un miler d'anys. Solucions per al vell i constant problema de la ciutat. Precisament l'historiador, com a alcalde, va col·laborar decididament a una solució pràcticament definitiva.

En síntesi, l'obra de Josep Maria Recasens constitueix una aportació singular i valuosa. Una visió nova, àgil, assequible, rigorosa. Història local? Sí, però una història fruit i part d'una història total dins els corrents de la nova historiografia. La història de Josep Maria Recasens i Comes és la història d'una capital de prestigi històric, la d'un territori, la del Camp tarragoní, la història de ciutats i viles, la d'una agricultura dinàmica i transformadora, que destinava bona part dels seus resultats a l'exportació i que, alhora, era capaç de mantenir una població que es multiplicava i que el seu perfil demogràfic no canviava negativament; tot al contrari. És la història d'una economia i d'una societat de perfil modern. És també la història d'unes guerres que afectaren el Camp però que, ensems, afectaven diversos territoris del Vell Continent. Totes aquestes investigacions s'uneixen a les d'altres historiadors i marquen la modernitat.

Aquestes són les aportacions que ens ofereix Josep Maria Recasens en la seva dilatada i eficaç activitat investigadora. Lluny han quedat per a tots els inicis de l'escola dels *Annales*, una etapa, llarga, d'aquells veritables autodidactes. Des de la segona meitat del segle xx fins a avui, la història i molts historiadors han arribat a una maduresa brillant.

Abans de sol·licitar al doctor Francesc Xavier Grau Vidal, Rector Magnífic de la Universitat Rovira i Virgili, la concessió del títol de doctor Honoris Causa tal com és preceptiu en cada celebració solemne com aquesta, quan ens reunim en aquest Paranimf, presidit per l'escut de la primera Universitat tarragonina de 1572 i que fou suprimida pel decret de la Nova Planta, desitjaria, breument, afegir una reflexió, la de retornar des de la memòria del passat a un temps històric, ja superat. A aquella primavera en què el jove Josep Maria acabava el batxillerat i el comerç, i quan el conflicte fratricida truncava les seves esperances universitàries i els anys posteriors allunyaven, inexorablement, aquelles il·lusions.

Amb aquesta cerimònia solemne des del Rectorat, les portes de la nostra Universitat s'han obert per a aquest acte acadèmic, en el qual ens ha acompanyat la Coral universitària: rebem un nou doctor *Honoris Causa*. A aquell jove estudiant, avui amb un bagatge d'aportacions essencials a la historiografia de Catalunya, li diem: Benvingut Josep Maria, benvingut a la Universitat; un honor de causes evidents sol·licitat per companys de Claustre, pel Departament d'Història i Història de l'Art, amb el seu director, el doctor Amancio Isla, i per la Facultat de Lletres, amb el seu degà, el doctor John Style, i amb l'agraïment al Consell de Govern de la nostra Universitat.

Rector Magnífic, en la mesura que m'ha estat possible he exposat la vida i obra del senyor Josep Maria Recasens i Comes. Crec, doncs, haver dit prou perquè amb la vostra autoritat li sigui atorgat el reconeixement dels seus mèrits. Per tant, Rector Magnífic, us demano que us digneu nomenar doctors *Honoris Causa* el senyor Josep Maria Recasens i Comes i incorporar-lo a la nostra Universitat. Gràcies.